

vzw Bachelor.be - symposium
De profilering van de professioneel gerichte bachelor

8 maart 2007

De cruciale rol van Bachelors in de kenniseconomie internationale vergelijkingen zijn veelzeggend

Jan Geens
directeur internationalisering
Vlaamse Hogescholenraad

Mevrouw de Minister
Mijnheer de Minister
Dames en heren

Verreweg het grootste getal hoger opgeleiden op de Vlaamse arbeidsmarkt komt van een hogeschool. De professionele bachelors onder hen vormen ook de meerderheid van alle studenten aan onze hogescholen.

Over hen wil ik het hebben. Het eerste wat kan worden gesteld is dat zij na afstuderen allen snel een baan vinden. Bijvoorbeeld als leraar, verpleegkundige, bedrijfseconoom, ingenieur, kunstenaar, sociaal-pedagogisch hulpverlener, zij vinden jobs in de sectoren onderwijs, geestelijke gezondheidszorg, welzijn, ziekenhuizen, bouw, technieken, technologie, informatica, enz...

Tweederde van alle Vlaamse studenten in het hoger onderwijs studeert aan een hogeschool.

(dia 2 en 3: actuele cijfers van het aantal studenten in Vlaanderen met een diplomacontract.)

Over deze cijfers alleen al kan een hele uiteenzetting worden gegeven, ik wil me beperken met erop te wijzen dat er sinds 2000 jaarlijks tussen de 17.000 en de 18.000 studerende een diploma behalen in de één cyclus opleidingen of met andere woorden dat al zoveel jaren lang bij de 18.000 jonge mensen in dit land afstuderen op een niveau dat nu in heel Europa 'bachelor' heet, alleen in Vlaanderen werd ervoor gekozen dit aan te duiden met 'professionele bachelor'.

I. De opleidingen tot professionele bachelor zijn cruciaal voor de verdere ontwikkeling van onze kennismaatschappij

Sleutelfactoren voor die kennismaatschappij zijn onderwijs, productiviteit en innovatie en bovenal het via onderwijs en LLL verkregen intellectueel kapitaal. Kennis en technologie, gebaseerd op die kennis, zijn vandaag de hefboomen voor economische groei.

Om te kunnen groeien, om het BNP te kunnen verhogen, moet deze maatschappij er dus in slagen om haar menselijk kapitaal te verhogen. Anders gezegd: we moeten er voor zorgen dat meer mensen de nodige kennis en competenties verwerven, dat meer mensen hoger opgeleid geraken.

Het onderwijssysteem van de Vlaamse professionele bachelor geeft jongeren uitzicht op een diploma dat door de maatschappij en de ondernemingswereld ten zeerste wordt gewaardeerd.

Dat dat zo is, blijkt bijvoorbeeld ten volle uit de jobkranten die elke zaterdag door de grote Vlaamse kranten worden verspreid. Tussen de 65 en de 70 % van de jobaanbiedingen vragen om een profiel van professionele bachelor. De meeste advertenties spreken echter nog van 'graduaten' en A1-diploma's, wat er toch wel op wijst dat de communicatie naar het bedrijfsleven toe nog eens heel goed moet worden aangepakt.

De hogescholen in Wallonië noemen zichzelf 'les hautes écoles', maar heten in de statistieken nog steeds 'l'enseignement supérieur non -universitaire'. In tegenstelling tot Vlaanderen studeren in Wallonië meer jongeren aan de universiteiten dan aan de hogescholen.

(dia 4: universiteiten en hogescholen/polytechnics, vergelijking tussen de lidstaten: de instapratio's)

Het succes van Finland is opmerkelijk, niet alleen in het licht van zijn tot het begin van de jaren negentig moeilijke economische situatie. Het is heel interessant te zien hoe sindsdien een kenniseconomie er op een succesvolle wijze kon worden opgebouwd. De bevolking telt 5,6 miljoen inwoners, ongeveer zo groot als de Vlaamse dus, het land heeft een vergelijkbaar BNP en werkt met een totaal onderwijsbudget even groot als dat van Vlaanderen.

Het is een land met een taal die alleen maar door de Finnen wordt gesproken. Dat heeft geleid tot een zeer eigen nationale cultuur, maar tegelijkertijd doet het land er alles aan om internationale communicatie mogelijk te maken. Iedereen leert er Zweeds en Engels vanaf zeer jonge leeftijd.

Eind van de jaren zeventig stond Finland inzake Onderzoek en Ontwikkeling helemaal achteraan in de rankings van de OESO. Vandaag investeert het land bijna 3,5 % van zijn BNP in Onderzoek en Ontwikkeling en komt daarmee op de tweede plaats binnen de OESO-landen en als derde op wereldvlak na Zweden en Israël.

Door zijn weloverwogen en volgehouden investeren in O&O, ook in tijden van veel werkloosheid – toen het makkelijker was geweest om te zorgen voor lagere en onmiddellijke tewerkstelling met dat geld – koos het Finse beleid toen duidelijk voor een lange termijn denken en dus voor het verwerven van sterkte op lange termijn.

Die toenemende O&O-inspanningen zijn goed gecommuniceerd aan de hele bevolking. Zo werden de lange termijn opties voor nieuwe innovatieve economische programma's niet alleen overlegd met alle parlementairen maar ook met de verantwoordelijken van alle sectoren, media en vakbonden.

Eigenlijk heeft Finland zich maar kunnen specialiseren in hoogtechnologische en onderzoeks-intensieve productie dank zij ingrijpende veranderingen in de socio-economische structuur van het land.

Essentieel voor de kenniseconomie is een degelijk publiek beleid en sociale en institutionele innovaties zijn daarin even belangrijk als de technologische.

Zo is het Finse onderwijssysteem uniek in het feit dat er maar weinig onderscheid bestaat tussen scholen en leerlingen. Er is geen watervalstelsel. In het PISA-onderzoek (2003) haalt Finland de top met zijn 15-jarigen en nog merkwaardiger, de laagst gequoteerde groep deed het nog beter dan het gemiddelde van alle 40 onderzochte landen.

Elkeen in Finland verkrijgt basisvorming in het lager onderwijs. En elke 18-jarige wordt ertoe aangezet om na het secundair onderwijs in elk geval verder te studeren. De uitval in het secundair onderwijs is minimaal.

De groei van het Finse hoger onderwijs volgde helemaal de economische ontwikkeling van het land. De vraag naar bepaalde competenties en vaardigheden speelde daarbij een belangrijke rol.

Het Finse hoger onderwijssysteem bestaat uit twee complementaire sectoren: er zijn 31 universiteiten en 29 polytechnics of hogescholen. De hogescholen tellen vandaag 130.000 jonge en oudere studenten. Jaarlijks studeren er 20.000 professionele bachelors af en ongeveer 200 professionele masters. De 'polytechnic Master'-programma's worden nu volop gepromoot en zullen groeien in de volgende jaren.

II. De Vlaamse opleidingen tot professionele bachelor

(Dia 5 en 6: Instapratio's - Vlaanderen, Finland, Wallonië - en aantal behaalde diploma's)

In de jaarlijks prestigieus uitgegeven bundel 'Vlaamse onderwijsindicatoren in internationaal perspectief' (2004), lees ik als verklaring:

'Uit de gepubliceerde grafiek blijkt dat in 2001-02 uit de populatie van een gemiddeld OESO-land bijna 1 op 2 jongeren in onderwijs van universitair niveau terecht kwam. Voor Oostenrijk, Duitsland en België schommelt deze instapratio slechts rond 31 à 35 %.' En volgt deze verklaring: 'Ook in Vlaanderen gaat het slechts om een goede één op de drie jongeren. Misschien speelt de langere studieduur van de opleidingen van universitair niveau een rol in de studiekeuze.'

Dit soort verklaringen stoort, wie dit schrijft beseft niet dat de eerste democratiseringsgolf sinds het begin van de jaren 80 zich op de eerste plaats heeft gemanifesteerd in de Vlaamse hogescholen en dat toen vele jongeren uit niet-traditionele milieus zich in de toen nog tweejarige opleidingen hebben aangemeld.

De Vlaamse professionele bacheloropleidingen hebben zich in de voorbije twee à drie jaren bijzonder toegelegd op de kwaliteit van hun opleidingen. Haast alle opleidingen hebben naast de meestal al goed uitgebouwde interne kwaliteitszorg, zich met grote inspanningen en meestal prima resultaat

toegelegd op zelfevaluatie wat resulteerde in de door het visitatieprotocol gevraagde zelfevaluatierapport (ZER)

In het algemeen hebben de visitatiecommissies kunnen vaststellen dat de opleidingen tot PBA voldoen aan de vooropgestelde normen en dat zij het *domeinspecifiek referentiekader*, opgesteld door de visitatiecommissies, realiseren.

Het is de meeste commissies opgevallen dat op vijf facetten beduidend gunstig wordt gescoord in Vlaanderen:

° Niveau en oriëntatie van de doelstellingen van de opleiding

- Samenhang van het programma
- Kwaliteit van het personeel
- Materiële voorzieningen
- Interne kwaliteitszorg: evaluatie van resultaten

Alles wijst erop dat de professionele bacheloropleidingen inderdaad goed gewapend zijn om een grote bijdrage te leveren aan onze kennismaatschappij. Er is in al deze opleidingen bijzonder gemotiveerd personeel aan de slag. Zij weten dat van hen veel, soms te veel wordt verwacht, maar zij doen het en staan klaar voor nieuwe uitdagingen. Vanuit de Lissabonagenda denk ik daarbij specifiek aan vier belangrijke onderwerpen;

- de startkwalificaties en de doorstroom: meer mensen moeten de kans krijgen door te stromen naar hoger onderwijs: de aansluiting bij de doelstellingen uit het Maastrichtverklaring zijn noodzakelijk;
- gefocust moet worden op een maximale participatie: meer mensen uit niet-traditionele doelgroepen moeten worden toegeleid tot het hoger onderwijs;
- employability. hoger onderwijs moet voor een belangrijk deel meer beroepsgericht worden (naast wetenschappelijke en vrije studie routes);
- leven lang leren. meer mensen moeten deelnemen aan leven lang leren programma's, ook door de hogescholen aan te bieden.

III. Drie aspecten

Drie aspecten wil ik onder de aandacht brengen, dit met op de achtergrond de strategie van Lissabon die het kader aangeeft waarin het hoger onderwijs zich dient te ontwikkelen in de Europese Unie:

- verbetering van de kwaliteit en verhogen van de aantrekkingskracht van het hoger onderwijs;
- de rol van de hogeschool als regionale kennispoort in een breder en in Europees en internationaal verband. Haar rol in regionale kennisnetwerken;
- het belang van het onderzoek in de hogescholensector.

1. de professionele bacheloropleidingen bieden hoge kwaliteit, en verdienen in Europees verband de ISCED 5A

Groot belang wordt gehecht aan de kwaliteit van het personeel, zowel op het professioneel als op het menselijke vlak. Voor elke opleiding zijn sleutelkenmerken uitgewerkt. Multiculturaliteit en diversiteit - naast begeleiding van studenten - zijn stilaan overal aan het werk.

EQF, kwalificaties en niveaus geraken bekend, transparantie en flexibilisering zijn geen onbekenden meer.

Dank zij het Bolognaproces geraakt iedereen ervan overtuigd dat de EHEF realiteit wordt en dat erkenning van kwalificaties en graden effectief de mobiliteit binnen Europa zal aanzwengelen. Internationalisering is dan ook geen ijdel woord in de professionele bacheloropleidingen (zie maar naar de ERASMUScijfers en de deelname aan Ontwikkelingssamenwerking), maar een duurzaam stimuleringsbeleid is nog steeds niet vanuit de overheid, of vanuit een agentschap (cf. NUFFIC) tot stand gekomen.

2. De tweede democratiseringsgolf zal plaatsvinden op het niveau van de professionele bachelor

(dia 7: groei hoger onderwijsniveau sinds de jaren 60)

Sinds het begin van de jaren 80 vinden velen hun weg naar het hogescholenonderwijs (toen nog HOBU en NUHO genoemd...). Ook vele studenten uit milieus waar studeren niet de gewoonte was. Personeel en directies van de toen 160 hogescholen hebben in die dagen grote inspanningen geleverd om deze jongeren aan te spreken en om hen de toegangspoort naar het hoger onderwijs te wijzen. Die democratiseringsgolf is toen goed op gang gekomen in het hogescholenonderwijs. Jaarlijks was er een gestage groei, tot zelfs de 100.000 studenten werden bereikt in 2000.

De deelname van Vlaamse jongeren aan het hogescholenonderwijs is behoorlijk, maar in het licht van de vergrijzende bevolking en van de vervangingsproblematiek is een grotere deelname van jong en oud hard nodig. Voor tal van functies op de arbeidsmarkt is er nu al een tekort aan afgestudeerden uit de hogescholen.

De vervangingsvraag dreigt niet beantwoord te kunnen worden, enerzijds doordat in veel meer functies om een bacheloropleiding wordt gevraagd, anderzijds doordat meer werknemers met pensioen gaan dan er jonge afgestudeerden bijkomen.

In vergelijking met de andere OESO-landen presteert België ondermaats in zijn secundair onderwijs. De uitval is te groot. Te veel jongeren studeren af met TSO- en BSO-diploma's en bezitten onvoldoende startkwalificaties: meer mensen moeten de kans krijgen om in en door te stromen naar hoger onderwijs.

Professionele bacheloropleidingen zijn de meest aangewezen opleidingsverstrekkers voor de velen die nu vanuit de migratie in dit land terecht komen, voor de vele talentrijke jongeren uit de alloctonengemeenschappen, voor de velen die in het secundair onderwijs zijn uitgevallen en misschien via het TKO een tweede kans krijgen, voor herintreders en oudere werknemers.

De professionele bacheloropleidingen zijn zich hiervan zeer bewust en bereiden zich momenteel daarop ten stelligste voor zoals reeds bewezen via vele interessante diversiteitsprojecten. Die komen in het algemeen hierop neer:

- het aanbieden van onderwijs-op-maat, via flexibilisering en modulair onderwijs,
- contacten leggen met de migrantengemeenschappen,
- het aanbieden van 'academisch' Nederlands,
- het aanbieden van duale opleidingen: combinatie leren en werken,
- EVC/EVK-procedures die op grond van eerder verworven competenties en op grond van werkervaring toelaten een verkort studietraject aan te bieden,
- via ODL en e-learning.

Het ligt dan ook voor de hand dat in het verlengde hiervan de professionele bacheloropleidingen aan de hogescholen, net als bijvoorbeeld in Nederland, ook korte tweejarige trajecten (120 studiepunten) zouden aanbieden die enerzijds onderdeel zijn van een bacheloropleiding en anderzijds leiden tot een zgn. associate degree die mensen meteen toelaat / toeleidt tot de arbeidsmarkt. Via LLL kunnen deze Ad's nadien nog een PBA behalen, door extra 60 studiepunten te verwerven.

Door nu een nieuwe soort zevende jaren in te voeren, los van de hogescholen, gaat kostbare tijd verloren, denken we.

TSC moet gezien worden als volwaardig hoger onderwijs (met een duidelijke finaliteit, instapvereisten, overgangsmogelijkheden naar bachelor, uit te drukken in studiepunten, duidelijk gesitueerd binnen EQF-niveau 5, ...) en mag in geen geval worden omschreven als een soort van tweedekansonderwijs voor wie niet slaagde in een bacheloropleiding of als een 'oplossing' voor opleidingen die geen accreditatie verkrijgen.

3. Het belang van toegepast onderzoek en de efficiëntie van onderwijsprogramma's

De professionele bacheloropleidingen bieden met hun toegepast onderzoek sterke bijdragen aan de kennismaatschappij. Kenmerkend voor het PBA-onderwijs is de combinatie van hoger onderwijs en werkpraktijk: alle professionele bacheloropleidingen hebben één of meer stageperiodes. Op die wijze hebben hogescholen, hun opleidingen, het personeel en de studenten voortdurend contact met het bedrijfsleven en/of diensten en sociale sector. Zo zijn de PBA-opleidingen voortdurend in beweging en dragen ze in ruime mate bij tot de kenniseconomie. Wist u dat er in de Vlaamse professionele bacheloropleidingen jaarlijks meer dan 30.000 studenten korte en lange stages lopen in bedrijven, scholen, ziekenhuizen, in de sector van de dienstverlening, ...

Het omzetten van toegepast onderzoek geleverd door de PBA's in de hogescholen naar economische toepassingen moet als piste verder worden bewandeld. Hogescholen hebben al lang niet meer het uitsluitend verzorgen van hoger onderwijs tot taak. Door middel van toegepast onderzoek werken zij en zullen zij werken aan de kennisuitwisseling en kenniscirculatie met bedrijven en instellingen, vooral met de vele KMO's uit hun regio. Het is door deze voortdurende kennisuitwisseling tussen instellingen en bedrijfsleven dat zij erin hun opleidingen up to date te houden

(dia 8: patenten bij EPO)

Maar bij vergelijking met kampioen Finland blijkt dat dit land 70 % meer wetenschappers en technologiediploma's aflevert, en nog belangrijker: Finland is ook leider inzake patenten.

In 2001: - heeft Finland bij EPO 136.131 patenten aangevraagd per miljoen inwoners
- België daarentegen heeft slechts 23.352 patenten aangevraagd per miljoen inwoners

Besluit: excellentie kun je maar meten aan de bereikte resultaten, niet aan de hoeveelheid geld die je in het systeem stopt. Er zijn nieuwe ideeën nodig.

Besluit

De tweede democratiseringsgolf moet nu worden gerealiseerd en dat die zich op de eerste plaats zal moeten afspelen in de professionele Bacheloropleidingen daarvan ben ik en zijn zij overtuigd. Jammer dat vele beleidsmakers dat nog niet hebben begrepen.

Immers net als in het begin van de jaren 80 zal de democratisering, dit is het opnemen van vele talenten die nu verloren gaan of dreigen te gaan, plaats hebben in de 'korte type'-opleidingen.

Een algemeen streven in alle Europese lidstaten is ertoe te komen dat meer (jonge) mensen een diploma in het hoger onderwijs bereiken; zie de Lissabonstrategie, Education and Training 2010.

Onderwijs leidt niet alleen tot het individueel absorberen van nieuwe informatie, tot het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden bij het individu en tot het zich sneller aanpassen aan nieuwe technologieën, maar heeft vooral ook spill-over effecten op macro-vlak.

Ik noem er enkele:

- de rol van onderwijs in het produceren van kennis en in kenniscirculatie,
- onderwijs geeft aanleiding tot kennis- en vaardigheidsdeling met anderen,
- ontwikkeling van nieuwe kennis leidt tot een versnelde technologische ontwikkeling,
- onderwijs draagt in belangrijke mate ook bij aan het ontwikkelen van sociaal kapitaal: sociale inzet, burgerzin, democratische besluitvorming, sociale cohesie.

De rol van de professionele bachelor is cruciaal in het verder uitbouwen van de kennismaatschappij. Het is bovendien de meest toegankelijke opleiding voor de nieuwe doelgroepen, want de tweede democratiseringsgolf zal zich hier afspelen. En het toegepast onderzoek, dat nu nog door velen als minderwaardig wordt aanzien, heeft helemaal in de gedachtengang van Michaël Gibbons, en grote draagkracht en heeft in landen als Finland ertoe geleid dat de kenniseconomie - zie maar naar de aantallen patenten - er echt werkt.

De Vlaamse professionele bacheloropleidingen zullen zich in de komende jaren nog meer toeleggen op het helpen realiseren van de Lissabondoelstellingen – zij hebben een voortrekkersopdracht in de tweede grote democratiseringsgolf die nu op gang komt en dus in het opleiden van de vele broodnodige werknemers die aan de steeds hogere eisen moeten voldoen die door bedrijven en instellingen worden gesteld.

(dia 9 en 10: financiering van het Vlaamse hoger onderwijs)

Ondanks de vele signalen die de Vlaamse hogescholen en VLHORA hierover ten aanzien van de verantwoordelijke politici hebben gegeven, én na meer dan tien jaar met een gesloten en zelfs bevroren enveloppe te hebben moeten werken ondanks een stijgend studentenaantal, blijft de onderfinanciering van de hogescholen meer dan ooit een probleem. Immers, nu blijkt dat het voorliggende nieuwe financieringsdecreet - waarop de hogescholen hun hoop hadden gesteld - de problematiek niet structureel aanpakt.

De hogescholenenveloppe dreigt zeer karig te blijven, ondanks de bijkomende middelen die – zeker voor de hogescholen met een nu al stijgend studentenaantal – echter geen effect zullen hebben en zal de maatschappelijke opdracht die ons allen wacht ten zeerste bezwaren, tenzij de overheid blijft gokken op de mateloze inzetbaarheid van het personeel.

Met een oproep aan de overheid zich opnieuw en grondig te willen bezinnen over het belang om nu weloverwogen te gaan investeren in de hogescholen en in de professionele bacheloropleidingen, wil ik besluiten.

Er is nu meer dan ooit nood aan een lange termijn visie op het Vlaamse hoger onderwijs. De professionele bacheloropleidingen zoals die in Finland zijn uitgebouwd zijn een prachtig model, het daarin massaal geïnvesteerde geld van de belastingbetaler kent er een ongelooflijke return en heeft de Finse kennissamenleving tot ongekende hoogten helpen brengen.

Ik dank u.

Jan Geens